

Soudy jako procesní subjekty

Mgr. Miloslav Hrdlička

Procesní subjekty - pojem

- Subjekty řízení, které mohou svými procesními úkony působit ke změně, vzniku, zániku civilněprocesních vztahů

Procesní subjekty – členění

- Rozhodující orgány
- Účastníci řízení
- Zvláštní procesní subjekty
 - Nutné odlišit od *osob zúčastněných na řízení*

Osoby zúčastněné na řízení

- Jedná se o takové subjekty, které nelze označit za účastníky celého řízení a nejsou to ani subjekty řízení
- Mají v procesu **právem upravené postavení**
- Nemohou ale vykonávat vliv na průběh procesu
- Příklad: **svědek, znalec, tlumočník**
- Někdy jsou tyto subjekty označovány též **jako účastníci pro určitý úsek řízení**

Obecně k pojmu soudnictví a soudní moc

Teorie dělby moci

- Státní moc je dělena:
 1. Moc zákonodárná
 2. Moc výkonná
 3. Moc soudní
- Zásady dělby moci: oddělenost, samostatnost, nezávislost, rovnováha a vzájemné brzdy.
- Důvody pro toto dělení jsou zejména snaha o nalezení garancí proti zneužití a libovůli

Pojem soudnictví

- Soudnictví je **specifická činnost státu**, která je vykonávána **nezávislými a nestrannými orgány(soudy)** a směřuje k **poskytování ochrany subjektivním právům a právem chráněným zájmům**
- Možnost státního(mocenského) donucení

Druhy soudnictví

■ Civilní soudnictví

- Rozhodování soukromoprávních věcí

■ Správní soudnictví

- Rozhodování o ochraně veřejných subjektivních práv – často proti rozhodnutí správních org.

■ Trestní soudnictví

- Rozhodování o vině a trestu – trestné činy

■ Ústavní soudnictví

- Zajištění ústavních práv

Pravomoc a příslušnost soudů

Společný výklad

- Právní moc i příslušnost jsou tzv. *podmínky řízení* na straně soudu

Pravomoc civilních soudů

Pravomoc soudů

- Souhrn oprávnění a povinností, které zákon přiznává soudům k jejich činnosti
- Jedná se vlastně o meze možného chování subjektů (v našem případě civilních soudů)
- *Je to okruh věcí, které mohou projednat a rozhodnout soudy*
- Tento okruh je upraven zejména v § 7 o.s.ř.
- I vymezení pravomoci se dotkly novelizace procesních předpisů účinné od 1.1.2014

Vymezení pravomoci civilních soudů

■ §7 odst. 1

- V občanském soudním řízení projednávají a rozhodují soudy spory a jiné právní věci, které vyplývají z poměrů soukromého práva, pokud je podle zákona neprojednávají a nerozhodují o nich jiné orgány.

■ §8

- Zrušen

Pravomoc soudů II.

- § 7 odst. 2. – upravuje pravomoc soudů rozhodnout v řízení podle části V. OSŘ
- § 7 odst. 3. – tzv. rozšířená pravomoc
- § 7 odst. 4. – odkaz na SŘS

Zkoumání pravomoci

- § 104 OSŘ
- Pokud soud zjistí, že není dána jeho pravomoc, zastaví řízení a postoupí po právní moci usnesení o zastavení řízení orgánu, který má pravomoc rozhodnout (v případě, že podáte žalobu u správního soudu a ten shledá, že by měl rozhodnout civilní soud – obdobný postup, ale žaloba se odmítá)
- Pokud tento orgán nesouhlasí s postoupením– vzniká tzv. kompetenční konflikt
- Často jde o spor mezi civilním a správním soudem
- Poznámka - § 104b a 104c nesprávně hovoří o věcné příslušnosti – jedná se zde též o pravomoc
 - Použití § 104b a § 104c – civilní soud x správní soud

Pravomoc soudů II.

- Spory o pravomoc –
 - Zákon č. 131/2002 Sb., o řešení některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů
 - Kompetenční konflikty:
 - Kladné
 - Záporné
 - „Zvláštní senát“ ve složení – 3 soudci Nejvyššího soudu a 3 soudci Nejvyššího správního soudu

Rozhodčí řízení

- Za pomoci rozhodčí smlouvy dochází k přenosu *pravomoci* rozhodnout daný spor na rozhodce
- Z hlediska zkoumání soudu - § 106 OSŘ

Příslušnost

Příslušnost soudů

- Vymezení okruhu působnosti mezi soudy navzájem
- Příslušnost je možné dělit:
 - A) Věcná
 - B) Funkční
 - C) Místní

Věcná příslušnost soudů

- Který druh soudu bude v konkrétní věci rozhodovat v I. stupni.
- Vymezení rozsahu působnosti mezi soudy navzájem
- Vymezuje, který článek bude rozhodovat
- Okresní soudy - § 9 odst. 1 o.s.ř.
- Krajské soudy - § 9 odst. 2 o.s.ř.
- Nejvyšší soud – ANO - § 9 odst. 3 o.s.ř.
- Pro určení rozhodné podmínky při zahájení řízení

Věcná příslušnost II.

- § 9 OSŘ
- Okresní soudy budou projednávat např.: spory o ochranu osobnosti
- Zrušen § 9 odst. 3 OSŘ – a od 1.1.2014 obecně přesunuto do § 7a ins. zákona – opět krajské soudy

- Krajské soudy budou projednávat jako soudy I. stupně např.:
 - Spory vyplývající z práva duševního vlastnictví
 - Ochrana názvu a pověsti PO
 - Nekalá soutěž
 - Spory z koupě závodu, pachtu závodu

- § 3 ZZŘS – věcná příslušnost – opět obecně okresní soudy, ale § 3 odst. 2 ZZŘS – věcná příslušnost krajských soudů např. v řízení o opatrovnictví PO, statusové věci PO a dalších

- Úvahy de lege ferenda

Zkoumání věcné příslušnosti

- § 104a OSŘ
- Zkoumána kdykoli za řízení
- Může namítnout i účastník
- Obecně rozhoduje *nadřízený vrchní soud*,
(popřípadě Nejvyšší soud - § 104a odst. 2 OSŘ)
- Soudy i účastníci jsou tímto rozhodnutím vázáni

Místní příslušnost soudů

- Vymezuje, který konkrétní soud (v rámci jednoho článku) bude ve věci rozhodovat
- Upraveno v § 84 a násl. o.s.ř.
- Rozlišujeme:
 - Obecná místní příslušnost – Obecný soud žalovaného
 - Zvláštní, kterou je možné členit na
 - A) Výlučnou(obligatorní) - § 88 o.s.ř.
 - B) Fakultativní – § 87 o.s.ř.

Obecná místní příslušnost

- § 84 - § 86 OSŘ
- § 4 ZZŘS – příslušný je obecný soud osoby, v jejímž zájmu se řízení koná
- Tzv. Obecný soud žalovaného (§ 84 OSŘ a násl.)
 - Fyzická osoba – podle místa bydliště
 - Fyzická osoba podnikatel – ve věcech týkajících se jeho podnikatelské činnosti – podle sídla
 - Právnícká osoba – sídlo
 - Stát – podle sídla organizační složky státu

Fakultativní místní příslušnost

- § 87 OSŘ
- Je možné zvolit vedle obecného soudu – volba na žalobci
- Např. podle místa, kde má stále pracoviště žalovaný nebo kde došlo ke skutečnosti, která zakládá právo na náhradu újmy, atd.

Obligaturní místní příslušnost

- § 88 OSŘ
- Je nutné vždy využít tato pravidla (pokud se jedná o situaci uvedenou v § 88 OSŘ)
- Např. soud v jehož obvodu je nemovitá věc, týká-li se řízení práva k ní, atd. – možný problém - naprosto odlišné pojetí nemovitosti (OZ1964) a nemovité věci NOZ

Delegace

- Delegace –
 - A) Nutná § 12 odst. 1 o.s.ř.
 - B) Vhodná § 12 odst. 2 o.s.ř.

- Rozhoduje nejblíže společně nadřízený soud (§ 12 odst. 3 OSŘ)

Prorogace

- Prorogace - § 89a o.s.ř. – písemná dohoda o místní příslušnosti
 - ve věcech týkajících se vztahů mezi podnikateli vyplývajících z podnikatelské činnosti

Zkoumání místní příslušnosti

- § 105 OSŘ
- Soud zkoumá pouze do skončení přípravného jednání (§ 114c OSŘ). Pokud se nekonalo přípravné jednání tak pouze předtím, než začne jednat o věci samé. Později pouze pokud nebylo provedeno přípravné jednání a pouze k námitce účastníka uplatněné při prvním úkonu.
- Soud vysloví, že není příslušný a po právní moci postoupí jinému soudu
- Pokud ten nesouhlasí, předloží svému nadřízenému soud

Funkční příslušnost

- Vymezuje, který soud může rozhodnout o opravném prostředku.
- § 10 OSŘ
 - Odvolání – vyšší článek soudní soustavy
- § 10a OSŘ
 - Dovolání – Nejvyšší soud
- Žaloba na obnovu řízení a pro zmatečnost – obvykle soud, který vydal napadené rozhodnutí

Zásada perpetuatio fori

- § 11 OSŘ
- Stanovení okamžiku rozhodného pro určení příslušnosti
- Zásada trvání příslušnosti

Organizace soudní soustavy ČR

Základní právní předpisy I.

- Ústavní zákon č. 1/1993, Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- Ústavní zákon č. 2/1993, o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD
- Zákon č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích + PŘÍLOHY
- Zákon č. 99/1963 Sb., Občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních
- Zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 150/2002 Sb., Soudní řád správní, ve znění pozdějších předpisů
- Zákon č. 131/2002 Sb., o řešení některých kompetenčních sporů, ve znění pozdějších předpisů

Základní právní předpisy II.

- Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Vyhláška ministerstva spravedlnosti České republiky č. 37/1992 Sb., o jednacím řádu pro okresní a krajské soudy, ve znění pozdějších předpisů

Vymezení základních pojmů článek a instance

■ Článek

- Organizační postavení soudu
- Místo soudu v organizační struktuře soustavy soudů

■ Instance(stupeň)

- Procesní pojem
- Procesní vztahy při rozhodování o řádném opravném prostředku
- Soustava soudů ČR je dvouinstanční

Vybrané základní principy organizace soudů v ČR

- Zásada nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců
- Zásada výkonu soudnictví pouze soudem
- Zásada zákonného soudce
- Zásada účasti laického prvku na výkonu soudnictví

Zásada nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců I.

- Základní předpoklad pro naplnění funkce soudnictví
- Vyplývá z mnoha právních předpisů různé právní síly:
 - Čl. 81 a čl. 82 Ústavy
 - Čl. 36 Listiny základních práv a svobod
 - Čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod
 - § 1 a § 79 zákona o soudech a soudcích

Zásada nezávislosti a nestrannosti soudů a soudců II.

- Je možné rozlišit:
 - Institucionální nezávislost soudů
 - Funkční nezávislost soudců

Institucionální nezávislost

- Nezávislost na „ostatní“ státní moci ve státě
- Samostatné organizační uspořádání a úprava pravomoci soudů
- Nemožnost přezkumu, rušení nebo změny rozhodnutí soudu jinými orgány než soudy
- Zákaz ovlivňování soudců a přísedících ze strany kohokoliv (§79/2 zákona o soudech a soudcích)

Funkční nezávislost

- Soudce je při rozhodování vázaný pouze zákonem a mezinárodní smlouvou, která je součástí právního řádu – Čl. 95 Ústavy
- Nejde obecně říct, že je vázán celým právním řádem
- Soudce je oprávněn posoudit soulad právního předpisu nižší právní síly se zákonem –
 - a) pokud je v souladu – je povinen se jím řídit
 - b) pokud je v rozporu – podzákonný předpis se neaplikuje v konkrétním projednávaném případě

Záruky soudcovské nezávislosti a neustrannosti

- Samotná osobnost soudce
 - Předpoklady § 60 zákona o soudech a soudcích
- Neodvolatelnost a nepřeložitelnost
- Inkompatibilita(neslučitelnost) funkcí
- Způsob ustanovování soudců – jmenování hlavou státu na časově neomezenou dobu
- Ústnost a veřejnost jednání
- Kárná odpovědnost
- Imunita soudce
- Ústnost a přímost jednání
- Tajnost porad o hlasování
- Hmotné zabezpečení

III. ÚS 200/98

- Základní právo na zákonného soudce (tj. příslušnost soudu a soudce) není vyčerpáno toliko zákonným vymezením věcné, funkční a místní příslušnosti soudu (§ 9 až 12, § 84 až 89a o. s. ř.), ani pouhým zákonným vymezením obsazení soudu (§ 36 až 36c o. s. ř., § 9 odst. 2, 3, § 12 odst. 2, 3, § 15 odst. 2 a § 27 odst. 1 zákona č. 335/1991 Sb., ve znění pozdějších předpisů). Ústavní soud v řadě svých rozhodnutí interpretoval obsah základního práva na zákonného soudce dle čl. 38 odst. 1 Listiny i v širším kontextu. Konstatoval, že zmíněný ústavní imperativ se sluší pokládat za zcela neopominutelnou podmínku řádného výkonu té části veřejné moci, která soudům byla ústavně svěřena; ten totiž na jedné straně dotváří a upevňuje soudcovskou nezávislost, na straně druhé pak představuje pro každého účastníka řízení stejně cennou záruku, že k rozhodnutí jeho věci jsou povolávány soudy a soudci podle předem daných zásad (procesních pravidel) tak, aby byla zachována zásada pevného přidělování soudní agendy, a aby byl vyloučen - pro různé důvody a rozličné účely - výběr soudů a soudců "ad hoc" (III. ÚS 232/95). Ke shodnému závěru dospěl Ústavní soud i ve věci sp. zn. III. ÚS 230/96, když zdůraznil, že ústavní imperativ, dle něhož "nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci" (čl. 38 odst. 1 Listiny), je ochranou především proti libovolnému či účelovému obsazení jednajícího soudu ad hoc.

III. ÚS 200/98

- Kromě procesních pravidel určování příslušnosti soudů a jejich obsazení, jako garance proti možné svévůli, je součástí základního práva na zákonného soudce i zásada přidělování soudní agendy a určení složení senátů na základě pravidel, obsažených v rozvrhu práce soudů. Do rámce základního práva na zákonného soudce nutno podřadit i požadavek vyloučení soudců z projednávání a rozhodování věci z důvodu jejich podjatosti (§ 14 o. s. ř.). Mezi požadavky, jež vyplývají pro rozvrh práce z čl. 38 odst. 1 Listiny, patří dále předvídatelnost a transparentnost obsazení soudu, včetně zastupování, pro účastníky řízení. Ještě naléhavější je tento požadavek v případě možnosti rozhodování soudu bez jednání (§ 243a odst. 1 o. s. ř.). Osoba soudce ve složení senátů musí tedy být jista předem, než návrh ve věci civilní, resp. obžaloba ve věci trestní, dojde soudu.
- Pokud příslušný senát, stanovený rozvrhem práce soudu, projedná a rozhodne věc v jiném, než určeném složení, může se tak stát toliko tehdy, jestliže je absence rozvrhem práce soudu určených soudců důvodná. Za takovou je třeba považovat zejména vyloučení soudce z důvodu podjatosti a jeho odůvodněnou nepřítomnost (v důsledku nemoci, dovolené, pracovní cesty apod.). Zastoupení soudců se stejně jako složení senátů musí řídit předem stanovenými pravidly, určenými rozvrhem práce. Funkci rozvrhu práce proporcionálně přidělovat projednávané věci mezi jednotlivé senáty, resp. soudce, nutno považovat ve vztahu k požadavkům, plynoucím z čl. 38 odst. 1 Listiny, a to zejména k požadavku předvídatelnosti a transparentnosti obsazení soudu pro účastníky řízení, za sekundární. <

Zásada výkonu soudnictví pouze soudem

- Soudnictví je výkonem jedné z funkcí státu
- Výkon soudnictví – činnost rozhodců, exekutorů, notářů? –NE
- Rozhodčí řízení (zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů)
- Soudem je vždy státní orgán, který je nezávislý

Zásada zákonného soudce

- Čl. 38 odst. 1 Listiny základních práv a svobod:
 - „Nikdo nesmí být odňat svému zákonnému soudci. Příslušnost soudu i soudce stanoví zákon.“
- Vyloučení ovlivňování a manipulování s věcmi
- Předem jsou zákonem stanovena pravidla, který soud a v jakém složení (obsazení) bude ve věci rozhodovat
- Tato zásada se projevuje v institutech:
 - Příslušnost soudu
 - Obsazení soudu
 - Vytvoření rozvrhu práce (§41 zákona o soudech a soudcích)
 - Podjatost soudce (§ 14 a násl. OSŘ)

Zásada účasti laického prvku na výkonu soudnictví

- Čl. 94 odst. 2 Ústavy
- Laický prvek – občané – přísedící
- Přísedící - pouze v senátech okresních soudů (v civilním soudním řízení)

Soustava civilních soudů v ČR

- Obecné soudy – 4 články:
 - Nejvyšší soud
 - Vrchní soudy
 - Krajské soudy
 - Okresní soudy

Okresní soudy

- Nejnižší článek soudní soustavy
- Soudy I. stupně – nestanoví-li zákon jinak (§9 o.s.ř.)
- Územní obvody – příloha č. 3 k zákonu o soudech a soudcích
- Územní členění státu nemusí odpovídat členění organizace a sídel soudů!
- Pobočky – příloha č. 7 k zákonu o soudech a soudcích
 - Např. Okresní soud v Karviné – pobočka v Havířově
- V Brně – působnost okresních soudů Městský soud v Brně
- V Praze – působnost okresních soudů Obvodní soud pro Prahu ...

Krajské soudy

- Druhý článek soustavy soudů
- Mohou rozhodovat:
 - a) jako soudy I. stupně – viz. § 9 o.s.ř.
 - b) Jako soudy II. stupně – rozhodnutí o opravném prostředku proti rozhodnutí okresního soudu
- Mohou rozhodovat i ve věcech správního soudnictví
- Obvody – příloha č. 2 k zákonu o sodech a soudcích
- Pobočky – přílohy č. 5 a 6 k k zákonu o sodech a soudcích
- V Praze – působnost krajských soudů Městský soud v Praze

Vrchní soudy

- Třetí článek soudní soustavy
- V Praze a Olomouci
- Vystupují jako soudy II. stupně
- Obvody - příloha č. 1 k zákonu o soudech a soudcích

Nejvyšší soud

- Čtvrtý článek soudní soustavy
- Nejvyšší článek soudní soustavy
- Činnost:
 - Rozhoduje o dovoláních
 - Sjednocování judikatury
- Sídlo – Brno

Rozhodování soudu – v jakém složení soud rozhoduje? – zejm. § 36 a násl. OSŘ

- Civilní řízení (upraveno v o.s.ř., ZZŘS):
- Okresní soud
 - Obecně rozhoduje samosoudce
 - Senát rozhoduje ve věcech pracovních
- Krajský soud
 - V II. stupni – senát
 - V I. stupni – samosoudce
- Vrchní soud – vždy v senátech
- Nejvyšší soud – vždy v senátech

- (Kompetenční spory – zákon č. 131/2002 Sb., o rozhodování některých kompetenčních sporů - speciální senát složený ze 3 soudců NS a 3 soudců NSS)

- Může rozhodnout i vyšší soudní úředník

Vyšší soudní úředník

- Zákon č. 121/2008 Sb., o vyšších soudních úřednících a vyšších úřednících státního zastupitelství a o změně souvisejících zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- Vyšší soudní úředník může sám rozhodnout ve věcech uvedených v § 11 zákona č. 121/2008 Sb.
- Zvláštní režim např. u odvolání proti takovému rozhodnutí (§ 9 zákona č. 121/2008 Sb.)

Vnitřní organizační struktura soudů

Soudní oddělení

- Základ vnitřní organizační struktury soudů
- Vytváří se podle senátů či samosoudců
- Rozvrh práce:
 - Souvisí se zásadou zákonného soudce
 - §41 zákona o soudech a soudcích
 - Rozdělení věcí u soudu na kalendářní rok
 - Volně dostupný pro veřejnost

Nejvyšší soud

- Zvláštní organizační struktura
- Rozhoduje vždy v senátu
- Senáty tvoří tzv. kolegia:
 - A) Občanskoprávní a obchodní kolegium
 - B) Trestní kolegium
- V čele kolegia stojí předseda – organizuje jejich činnost a navrhuje kolegiu přijetí stanoviska
- Kolegia např. zaujímají stanoviska nebo provádí výběr rozhodnutí do sbírky
- Velké senáty
- Plénum NS – předseda, místopředsedové a soudci
- Jednání o dovolání – obvykle senáty složené ze 3 soudců

Podjatost a vyloučení soudce

- Pojem podjatosti
- Postup při zjištění podjatosti
 - Soudcem
 - Námitka podjatosti

Děkuji za pozornost...